

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Пелагия Михайлова Терзийска, ЮЗУ „Н. Рилски” – Благоевград на дисертационен труд на тема: „**ПЪРВИЧНА ПРЕВЕНЦИЯ НА АГРЕСИВНО ДЕТСКО ПОВЕДЕНИЕ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ**”, за получаване на образователната и научна степен „доктор” Професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика).

Автор: ВЕСЕЛА ИВАНОВА БОЖКОВА

Научен ръководител: доц. д-р Снежана Попова

Общо представяне на процедурата и докторанта

Настоящата рецензия е изготвена на основание заповед № 904/ 19.06.2020 г. на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски”, както и на решение на научното жури по процедурата.

Весела Иванова Божкова е редовен докторант в катедра „Педагогика“ при Факултета по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

След завършване на Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“, град Кюстендил през 2014 година завършва ОКС „Бакалавър“ - специалност „Начална училищна педагогика с чужд език“ във Факултет по педагогика на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Магистърска степен по “Социална превенция и консултиране” получава през 2015 година. Като студент в двете степени на висше образование участва в студентски научни сесии и в два университетски проекта по математика и по български език.

По време на обучението си в Докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика) продължава активно да участва в научни форуми, сред които седем конференции в България и тринайсет международни конференции в чужбина.

От 1 до 20 август 2017 г. се обучава в Двадесет и третия Австрийско-Български Летен Колеж, който с провежда в Благоевград и Варна. Получава

свидетелство за успешно завършен курс на обучение по немски език (56 учебни часа).

Образованието на докторант Божкова обяснява интереса ѝ към проблемите на учениците от начална училищна възраст, включително към тяхното поведение и необходимостта от подпомагане и подкрепа.

Актуалност на тематиката

Превенцията на агресивно детско поведение е изключително отговорна и актуална задача, изискваща прилагането на адекватни, съответстващи на особеностите на учениците от начална училищна възраст ефективни подходи и технологии за недопускане на такова поведение. Малките ученици се нуждаят от специална работа и помощ в тази посока, за да не се позволи появата на сложни социални, комуникативни и поведенчески проблеми.

Избраната от Весела Иванова Божкова тема е интересна, дисертационна, особено належаща. Изследване на ефективността на първичната превенция за недопускане и редуциране на агресивното детско поведение е проблематика от съществено значение за създаването и поддържането на подкрепяща среда, подпомагаща успешното реализиране на образователния процес и цялостно развитие на личността. В този контекст разработването на научно обосновани подходи за превантивна дейност при учениците от начална училищна възраст е актуална проблематика, която има значима роля в педагогическата теория и практика. Разработването на нови концептуални парадигми, търсенето на адекватни стратегии при конструирането на съвременната визия за ефективността на първичната превенция предполага постигането на добри резултати и изисква специално внимание.

Представяне на труда и оценка на съдържанието

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа впечатляващите 562 страници, от които 496 страници основен текст, 19 страници списък на литературата и 49 страници с 22 приложения. Структуриран е три глави, увод,

заклучение, препоръки, основни научни и приложни приноси на дисертационният труд литература и приложения.

Литературата съдържа 196 литературни източника, от които 161 на кирилица, 21 на латиница и 14 интернет източника.

Приложенията включват: Въпросник на V. Digny за изследване на агресивността, Ключ за оценка на резултатите, детски рисунки на несъществуващото животно с обяснения на децата към тях и кратки анализи и обобщения на изследващия по отношение на „когнитивното дисмодерационно общуване“; текстове (приказки, стихове) за анализ от учениците със съответните им отговори по тях, както и свързването на героите с конкретни деца, събития, неща; описани са методики за изследване и формиране на рефлексията като диалог, скала за измерване на реактивността на ученика; снимки демонстриращи част дейността на учениците във връзка с дисертационното изследване.

В увода се представя концепцията на дисертационното изследване, актуалността и практическото значение на проучвания проблем. Вниманието се насочва към когнитивното дисмодерационно общуване – неизследван досега социален и комуникативен проблем в психологическия спектър на модерацията в човешкото съзнание, рефлектиращ, върху пречупването на обратната връзка в процеса на общуване. Не са посочени обект, предмет, цел и задачи, хипотеза на изследването.

Теоретичните аспекти на проблема за произхода на агресията и функционалната значимост на първичната превенция при агресивно детско поведение са представени в първа глава. В нея от различни гледни точки се разглежда същността на агресията, както и различни теории обясняващи агресивно поведение. На базата на особеностите на периода на началната училищна възраст се анализира психосоциалното развитие на децата и неразривната му свързаност със социалното учене. Подчертава се неговата значимост в процеса на социализация и важността на първичната превенция на агресията в този процес. Изяснява се същността на превенцията и взаимодействието между субектите на превантивната дейност. В училищния

контекст превантивните дейности, на ниво първична превенция, се свързват с необходимостта от формиране на съпричастност, с насърчаване реакциите в посока на емпатията и приемането на различията.

На основата на анализа на множество теоретични източници, свързани с изясняване същността и спецификата на изследвания проблем, докторант Божкова проучва мнението на педагогическите специалисти у нас, в областта на първичната превенция и конструира визията за основните компонентни приоритети, към които насочва предохранителната дейност. Разработва и предлага за нуждите на превантивната практика авторски чек лист за изследване нивото на ефективните превантивни дейности и след анализирането им подбيرا основните, подходи, залегнали в изследователската част на експеримента. Във втора глава Втора глава представя методологията на изследването. Посочва обекта и предмета, целта и задачите, етапите, хипотезата и основните понятия. Анализира извадките и групите, критериите и показателите, методите и инструментите и модела за анализ на резултатите. Методологията включва широк кръг от предохранителни похвати, които дават възможност за участие на повече специалисти в превантивният процес и ролята на родителите в него, чрез участието им в проектния метод „Възпитателно формиране на поведенчески умения за предохраняване от агресивно поведение“.

Докторант Божкова описва програмата на проектния метод, в която участват ученици, родители, учители и е реализирана през ноември 2018 година в четири основни етапа. Общо участвалите лица в изследването са представителна извадка - 220 на брой, включително 8 ученика от Кюстендил и 42 от Благоевград. В тази глава са представени постигнатите резултати от изпълнението на формулираните задачи.

Анализът на резултатите от социално-педагогическият експеримент е направен в трета глава. Последователно се разглеждат резултатите от констатиращата, формиращата и контролната част на експеримента. *Констатиращата - входно ниво*, включва: резултатите от въпросника за изследване на агресивността на В. Durny в Кюстендил и Благоевград; на резултатите от анкетата с ученици за установяване наличието на агресивност -

входно ниво при децата от начална училищна възраст в Кюстендил и Благоевград; на резултатите от интервюто с педагогическите съветници, със социалните работници, с родителите относно превенция на агресията; на резултатите от чек лист за учителите за изпълнение на препоръките относно превенцията на агресия при децата от начална училищна.

Анализът на резултатите от *формиращата част на експеримента* (проектен метод) представя последователно резултатите от: изследване и превантивна дейност, чрез тест „Несъществуващо животно“; чрез подбрани приказки от учебното съдържание, на базата на рефлексия за предотвратяване на комуникативните проблеми в общуването, подтикващи децата към агресивни изблици; чрез игрови методики (*родителят* изнася урок, пред учениците, с превантивен възпитателен характер); чрез Скала за измерване емоционалната реактивност на ученика.

Анализът на резултатите от *контролната част* на експеримента е осъществен в същия ред, при който направен в констатиращата част - входно ниво. Докторант Божкова представя и сравнителен анализ на резултатите, в контролните и експерименталните групи, от тест за изследване на агресивността на В. Durny и сравнителен анализ на резултатите, в контролните и експерименталните групи, от анкетата с учениците. Проследява: как се е променило нивото на агресивност, при контролната и експерименталната група на базата на анализа на диагностични методики на входно и изходно ниво на тест за изследване на агресивността на В. Durny; как са се променили първоначалните критерии и показатели за агресивност между контролни и експериментални групи, чрез анкетна карта за установяване наличието на агресивност при децата от начална училищна възраст вход и изход на експеримента;

На основата на получените резултати са направени значими изводи по отношение на изследователската хипотеза. Потвърждава се, че за успешно реализиране на първичната превенция на агресията е необходимо правилно разчитане на поведенчески комуникативни сигнали, проявявани при интеракциите на децата в социалното им общуване. При когнитивно

дисмодерационно общуване (cognitive dismoderate intercourse) съществена роля заема модерацията, начинът, по който се пречупва информацията, според нагласите, възгледите, възпитанието и пр. В резултат от превантивната дейност децата започват да изясняват емоциите си, успяват да контролират действията и постъпките си.

Получените резултатите се онагледяват с таблици и графики, което прави по-лесно тяхното възприемане и разбиране.

Докторант Божкова формулира няколко препоръки за постигането на успешна първична превенция на агресията.

Приносите, изведени от дисертационния труд напълно удовлетворяват изискванията за докторска дисертация.

Преценка на публикациите:

Публикациите са достатъчни – 4 на брой и всички са по темата на дисертационния труд. Три от тях са в сборници от участие в XVIII – та, XIX – та и XX – та Международна конференции „KNOWLEDGE IN PRACTICE” в Гърция, България и Сърбия

Автореферат

Авторефератът представя коректно дисертационния труд. Открити са обобщените изводи, препоръки и приноси на автора. Би трябвало текстът в него, обаче, да бъде представен по по-обобщен начин, а не в рамките на 131 страници.

Препоръки и бележки към дисертационния труд:

- Страниците на дисертационния труд са прекалено много. Някои подробни описания биха могли да бъдат спестени.
- Обектът на изследване се нуждае от прецизиране.
- Смятам, че мястото на обясненията на основните понятия е в теоретичната първа глава.
- По-внимателно използване на научни термини – парадигма, подходи, модели, програма и др.
- В дисертационното изследване би трябвало да се посочат и обяснят видовете и формите на агресията.

- Текстът би бил по-добър, ако при анализа са спестени някои пространни обяснения и са направени повече значими обобщения на базата на реализираното изследване и получените резултати.
 - Мястото на списъка с публикациите на автора по темата на дисертационното изследване не е в дисертационния труд
 - В текста има немалко повторения на еднакви фрази, които би могло да се избегнат и не го натоварват;
 - В съдържанието би трябвало да се посочат страниците на: Заключение
- Въпрос:*
1. Какви педагогически условия трябва да се създадат за успешното осъществяване на първичната превенция на агресивно детско поведение в начална училищна възраст?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията предявявани към разработки за придобиването на образователната и научна степен „доктор”. Докторант Божкова демонстрира задълбочено познаване на разглежданата проблематика.

На основата на очертаните достойнства на труда и приносите на автора, давам положителна оценка и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на Весела Иванова Божкова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, Докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика).

Рецензент:.....

10. 07.2020 г.

Проф. д-р Пелагия Терзийска